

UNIwersytet SZCZECIŃSKI

ZESZYTY NAUKOWE NR 805

EKONOMICZNE PROBLEMY TURYSTYKI

NR 1 (25)

**PODSTAWY FUNKCJONOWANIA
RYNKU TURYSTYCZNEGO**

SZCZECIN 2014

Rada Wydawnicza

Adam Bechler, Tomasz Bernat, Anna Cedro, Paweł Ciężczyk
Piotr Michałowski, Małgorzata Ofiarska, Aleksander Panasiuk
Grzegorz Wejman, Dariusz Wysocki, Renata Ziemińska
Marek Górski – przewodniczący Rady Wydawniczej
Edyta Longiewska-Wijas – redaktor naczelna, dyrektor Wydawnictwa Naukowego

Rada Naukowa

Ausrine Armaitiene, Klaipeda University, Litwa
Volkan Altinta, Bonn University, Niemcy
Stefan Bosiacki, AWF Poznań
Nerine Bresler, University of Johannesburg, Republika Południowej Afryki
Barbara Marciszewska, AWFIS Gdynia
Aleksander Panasiuk (przewodniczący), Uniwersytet Szczeciński
Andrzej Rapacz, UE Wrocław
Maija Rozite, School of Business Administration Turiba, Tourism Department Lotwa
Józef Sala, UE Kraków
Ralf Scheibe, Universität Greifswald, Niemcy
Muzaffer Uysal, Virginia Polytechnic Institute and State University, USA
Bogdan Włodarczyk, Uniwersytet Łódzki

Lista recenzentów znajduje się na stronie internetowej czasopisma www.wzieu.pl

Redaktor naukowy

dr hab. Beata Meyer prof. US

Redaktor tematyczny

dr Agnieszka Sawińska

Sekretarz redakcji

Marta Bordun

Redaktor statystyczny

dr Marcin Hundert

Redakcja językowa

Bernadeta Lekacz

Korekta

Małgorzata Szczęsna

Opracowanie techniczne i skład

dr Adam Pawlicz

Opracowanie graficzne obwoluty

Katarzyna Pawlik

Zdjęcia i projekt obwoluty

dr hab. Beata Meyer prof. US

Wersja papierowa zeszytu jest wersją pierwotną

Streszczenia opublikowanych artykułów są dostępne w adnotowanej bibliografii zagadnień ekonomicznych
BazEkon; http://kangur.uek.krakow.pl/bazy_ae/bazekon/nowy/index.php

© Copyright by Uniwersytet Szczeciński, Szczecin 2014

ISSN 1640-6818

ISSN 1644-0501

WYDAWNICTWO NAUKOWE UNIWERSYTETU SZCZECIŃSKIEGO

Wydanie I. Ark. wyd. 20,0. Ark. druk. 25,2. Format B5. Nakład 120 egz.

SPIS TREŚCI

Wstęp.....	5
------------	---

TEORETYCZNE ASPEKTY FUNKCJONOWANIA RYNKU TURYSTYCZNEGO

Małgorzata Januszewska, Elżbieta Nawrocka – Konkurencja i polityka konkurencji na rynku turystycznym.....	9
Magdalena Kachniewska – Polaryzacja podaży turystycznej jako stymulanta rozwoju sieciowych produktów turystycznych.....	27
Iryna Manczak – Kryteria segmentacji rynku turystycznego miasta – zarys koncepcji.....	43
Jolanta Mirek – Specyfika i znaczenie badań marketingowych na międzynarodowym rynku turystycznym	61
Agata Niemczyk – Produkty systemowe na rynku turystycznym	79
Aleksander Panasiuk – Relacje na rynku turystycznym	101
Michał Roman – Znaczenie innowacji w funkcjonowaniu sektora turystycznego – podejście teoretyczne i praktyczne.....	115
Ewa Dziedzic, Teresa Skalska – Metodologiczne podstawy budowy indeksu konkurencyjności w obszarze turystyki w Polsce	129

KSZTAŁTOWANIE PODAŻY NA RYNKU TURYSTYCZNYM

Krzysztof Cieślukowski, Joanna Kantyka – Współczesne obiekty sportowe jako podmioty na rynku turystyki biznesowej w Polsce.....	147
Maciej Dębski – Współpraca przedsiębiorstw jako element zarządzania regionem turystycznym	163
Katarzyna Majchrzak, Katarzyna Nowak – Niestandardowe techniki marketingowe w działalności przedsiębiorstw turystycznych	179

Marcin Hundert, Adam Pawlicz – Wybrane czynniki wpływające na ceny usług hotelarskich w polskich miastach wojewódzkich	199
Jadwiga Berbeka, Krzysztof Borodako, Michał Rudnicki – Usługi firmowe – wykorzystanie przez podmioty bazy noclegowej w Polsce	213
Agnieszka Wartecka-Ważynska – Kompetencje zawodowe absolwentów kierunku turystyka i rekreacja Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu na rynku pracy	231

POPYT NA RYNKU TURYSTYCZNYM

Agata Balińska – Determinanty popytu mieszkańców Warszawy na usługi agroturystyczne.....	251
Cieplik Justyna, Izabela Gruszka, Wojciech Fedyk, Tomasz Smolarski – Przystosowanie wybranych atrakcji turystycznych do obsługi współczesnego ruchu turystycznego w opinii wybranej grupy konsumentów.....	265
Joanna Kizielewicz – Zachowania nabywcy turystów wypoczywających w strefie nadmorskiej Wybrzeża Gdańskiego.....	285
Krzysztof Parzych – Uwarunkowania aktywności turystycznej osób w starszym wieku. Studium przypadku słuchaczy Uniwersytetu Trzeciego Wieku w Słupsku.....	309
Sławomir Pytel – Atrakcyjność turystyczna miejsc migracji seniorów z województwa śląskiego.....	327
Joanna Śniadek, Alina Zajadacz – Turystyka i rekreacja a jakość życia mieszkańców Leszna	341
Romana Głowicka-Wołozyn, Andrzej Wołozyn – Obiektywna i subiektywna ocena sytuacji finansowej gospodarstw domowych w Polsce a popyt na turystykę zorganizowaną	367
Michał Żemła – Autentyczność obiektywistyczna wybranych typów atrakcji w oczach turysty w kształtowaniu doświadczenia turystów	385

Joanna Śniadek*

Akademia Wychowania Fizycznego w Poznaniu

Alina Zajadacz**

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

TURYSTYKA I REKREACJA A JAKOŚĆ ŻYCIA MIESZKAŃCÓW LESZNA

Streszczenie

Jakość życia jest obecnie jednym z kluczowych problemów badań wielu dyscyplin naukowych. Ze względu na swój złożony charakter jest ona rozpatrywana na gruncie filozofii, psychologii, etyki, medycyny, ekonomii, socjologii, nauk o kulturze fizycznej czy nauk o rodzinie. Pomimo różnic w sposobie definiowania jakości życia badacze są zgodni co do tego, że jej analiza powinna obejmować dwa wymiary: szeroko rozumiane warunki obiektywne oraz dobrobyt subiektywny (dobrostan). Fascynującym i jednocześnie niełatwym polem dla multidyscyplinarnych badań są wzajemne związki jakości życia z turystyką i rekreacją, gdyż jak podkreślają G.I. Crouch i J.R.B. Ritchie¹, rozwój tego sektora powinien pociągać za sobą rozwój lokalnej społeczności. Innymi słowy, mieszkańcy obszarów o funkcji turystyczno-rekreacyjnej winni czerpać korzyści z tytułu wzmoczonego ruchu turystyczno-rekreacyjnego znajdujące swoje odbicie w obiektywnych warunkach ich życia oraz subiektywnym poczuciu zadowolenia. Przedstawione w artykule rozważania na temat jakości życia oraz próbę opracowania wskaźnika jakości życia mieszkańców miasta o funkcji turystyczno-rekreacyjnej odniesiono do stu-

* Adres e-mail: sniadek@tir.awf.poznan.pl.

** Adres e-mail: alina@amu.edu.pl.

¹ G.I. Crouch, J.R.B. Ritchie, *Tourism, Competitiveness, and Societal Prosperity*, „Journal of Business Research” 1999, no. 44, s. 137.

dium przypadku Leszna, którego strategia rozwoju zakłada m.in. rozwój turystyki i rekreacji.

Słowa kluczowe: samorząd lokalny, rekreacja, turystyka, jakość życia mieszkańców, wskaźnik jakości życia w regionie turystyczno-rekreacyjnym

Wprowadzenie

Już od ponad 30 lat jakość życia postrzegana jako główny cel rozwoju społeczno-gospodarczego determinuje politykę władz w rozwiniętych krajach Europy i świata. Można nawet sformułować pogląd, iż koncepcja jakości życia skutecznie zastąpiła stosowaną wcześniej koncepcję bogactwa. Szerokie i wielowymiarowe pojęcie jakości życia znacząco zmieniło sposób postrzegania społecznego rozwoju, gdyż obejmuje ono swoim znaczeniem nie tylko ekonomiczne, ale także społeczne i środowiskowe aspekty. Obecnie koncepcja jakości życia jest prawdopodobnie najważniejszą i najczęściej stosowaną teoretyczną „ramą” służącą ocenie warunków życia społeczeństwa oraz skuteczności polityki rozwoju społeczno-gospodarczego prowadzonej przez władze każdego szczebla, w tym szczególnie lokalnego. Także w Polsce podstawowym zadaniem samorządu lokalnego jest prowadzenie takiej polityki rozwoju, której nadrzędnym celem jest stwarzanie warunków dla poprawy jakości życia mieszkańców. Obowiązek ten wynika wprost z zapisów ustawy o samorządzie gminnym, której art. 7 ust. 1 stanowi, że „zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy”². Oczywisty jest fakt, iż jakość życia jest uzależniona nie tylko od poziomu zaspokojenia potrzeb materialnych i niematerialnych w miejscu zamieszkania, ale również od szeregu czynników będących poza sferą wpływu samorządu lokalnego (np. czynniki makrootoczenia czy czynniki psychograficzne). Niemniej jednak rola samorządu w zaspokajaniu istotnych potrzeb wspólnoty lokalnej jest zasadnicza, co wynika przede wszystkim z faktu, że realizowane przez niego zadania nie mogą być wykonywane przez inne podmioty. Tylko samorząd – w szczególności gminny – działający w oparciu o swoje ustawowe kompetencje i pozostające w jego gestii zasoby ludzkie i materialne jest w stanie dostarczać usług publicznych, a równocześnie

² Ustawa z 8 marca 1990 r. o samorządzie terytorialnym (DzU z 1995 r., nr 16, poz. 95 z późn. zm.).

tworzyć ramy instytucjonalne i inicjować działania na rzecz rozwoju lokalnego³.

Jedną z grup potrzeb, których zaspokajanie należy do zadań własnych gminy, są potrzeby mieszkańców związane z kulturą fizyczną i turystyką⁴, które to aktywności zaliczane są do najbardziej społecznie pożądanych form spędzania czasu wolnego. W miarę rozwoju gospodarczego i wzrostu dobrobytu społeczeństwa to właśnie czas wolny i sposób jego zagospodarowania będzie coraz silniej wpływać na poczucie jakości życia. Dlatego też celem przeprowadzonych badań było rozpoznanie, czy polityka władz samorządowych Leszna w zakresie kultury fizycznej i turystyki jest czynnikiem wpływającym na obiektywną i subiektywną jakość życia mieszkańców w sferze czasu wolnego. Czy w ślad za rozwojem infrastruktury sportowo-rekreacyjnej, zwiększonymi wydatkami publicznymi na kulturę fizyczną oraz rozwój turystyki w Lesznie wzrasta zadowolenie mieszkańców z tej sfery życia w mieście? Czy można stwierdzić, że rozwój funkcji turystycznej miasta przyczynia się do polepszania warunków życia mieszkańców? Realizację celu oparto na kanwie metody dedukcji, której istotą jest poszukiwanie związków przyczynowo-skutkowych, a także indukcji wykorzystanej w próbie skonstruowania wskaźnika obrazującego tendencje zmian w sferze jakości życia w czasie wolnym. Artykuł ma charakter teoretyczno-metodyczny – jego podstawę stanowią studia literatury przedmiotu, analiza danych statystycznych, wyniki własnych badań prowadzonych systematycznie na terenie Leszna od 2006 r., które wykorzystano do opracowania wskaźnika zmian jakości życia w czasie wolnym.

1. Jakość życia – aspekty teoretyczne

Jakość w filozofii Platona oznacza stopień osiągniętej przez przedmiot doskonałości w świecie rzeczywistym, który jest niedoskonałym odzwierciedle-

³ *Komunikacja i partycypacja społeczna. Poradnik*, red. J. Hausner, Małopolska Szkoła Administracji Publicznej Akademii Ekonomicznej, Kraków 1999, s. 20, www.mbc.malopolska.pl (20.07.2013).

⁴ Ustawa z 8 marca 1990 r. o samorządzie terytorialnym.

niem realnie istniejących idei⁵. Dążąc do określenia jakości życia człowieka, początkowo poszukiwano składników stanowiących o zadowoleniu z życia oraz obiektywnych i uniwersalnych wyznaczników tego parametru⁶. Od lat 70. XX w. głównie za sprawą prac A. Campbella⁷, zaczęto w większym stopniu uwzględniać subiektywny poziom zadowolenia ludzi. Campbell i jego współpracownicy⁸ opracowali narzędzia pomiaru globalnego wskaźnika jakości życia poprzez zsumowanie ocen konkretnych sfer życia człowieka (takich jak małżeństwo, życie rodzinne, zdrowie, sąsiedzi, znajomi, zajęcia domowe, praca zawodowa, życie w danym kraju, miejsce zamieszkania, czas wolny, warunki mieszkaniowe, posiadane wykształcenie i standard życia). W licznych badaniach nad jakością życia prowadzonych z perspektywy różnych dyscyplin naukowych dominuje przekonanie, że ocena odczuć związanych z jakością życia powinna być przeprowadzana holistycznie z uwzględnieniem cech danego człowieka (somatycznych, psychicznych, społecznych), jak również środowiska jego zamieszkania i funkcjonowania.

Interdyscyplinarne podejście do badania jakości życia człowieka przyczyniło się do wielu różnorodnych prób zdefiniowania tego pojęcia. Klasyfikację licznych definicji zaproponowała M. Farquhar⁹, wydzielając dwie kategorie: 1) definicje profesjonalne opracowane przez badaczy jakości życia (w tym: globalne, złożone, specyficzne, mieszane); oraz 2) definicje potoczne. Definicje globalne ujmują ocenę jakości życia w sposób holistyczny, odnoszą się do ogólnej satysfakcji z ludzkiej egzystencji, dobrostanu w różnych sferach życia, poczucia szczęścia. Do przykładowych należy definicja N.C. Dalkey i D.L. Rourke¹⁰, zgodnie z którą na jakość życia składają się satysfakcja z życia i do-

⁵ J. Maciąg, *System zarządzania jakością usług: zasady i metody (na przykładzie usług turystycznych i rekreacyjnych)*, Wyd. AWF Katowicach, Katowice 2010, s. 35.

⁶ E. Papuć, *Jakość życia – definicje i sposoby jej ujmowania*, „Current Problems of Psychiatriy” 2011, no. 12 (2), s. 142.

⁷ A. Campbell, *Subjective Measures of Well-Being*, „American Psychologist” 1976, no. 31, s. 117–124.

⁸ Por. A. Campbell, P.E. Converse, W.L. Rogers, *The Quality of American Life: Perception, Evaluation, and Satisfaction*, Russel Sage Fundation, New York 1976.

⁹ M. Farquhar, *Definitions of Quality of Life: A Taxonomy*, „Journal of Advanced Nursing” 1995, no. 22, s. 502–508.

¹⁰ Por. N.C. Dalkey, D.L. Rourke, *The Delphi Procedure and Rating Quality of Life Factors*, University of California, Los Angeles 1972.

świadczenie szczęścia. Definicje złożone oprócz oceny globalnej uwzględniają różne składowe życia człowieka, których oceny cząstkowe mają wpływ na ogólną ocenę jego jakości. Tego typu podejście reprezentuje m.in. definicja C.E. Ferrans i M.J. Powers¹¹, która określa jakość życia jako dobrostan, którego wyznacznikiem jest satysfakcja z tych dziedzin życia, które są dla jednostki ważne. Podstawowe dziedziny uwzględniane w pomiarach jakości życia wyszczególnił m.in. Campbell¹². Także wiele składowych warunkujących jakość życia pojmowaną jako subiektywna ocena warunków życia przyjęto w raporcie *Diagnoza społeczna 2013. Warunki i jakość życia Polaków*¹³. Definicje specyficzne skoncentrowane są na wybranych obszarach życia, takich jak np. zdrowie¹⁴, czas wolny, w tym na znaczeniu turystyki i rekreacji w osiągnięciu satysfakcji z życia.

Jak już wcześniej wspomniano, stosowane w literaturze przedmiotu koncepcje definicji oraz metodologii pomiaru jakości życia, analizowanych obszarów oraz zastosowanych wskaźników są niezwykle liczne, brakuje natomiast jednej uniwersalnej metody ujmującej łącznie obiektywny i subiektywny wymiar jakości życia. Co więcej, stosowane przez badaczy różnorodne metody pomiaru oraz techniki normalizacji i interpretacji danych mogą dawać odmienny obraz rzeczywistości¹⁵. Do pomiaru warunków życia najczęściej wykorzystywane są mierniki oparte na PKB (np. Miernik Dobrobytu Ekonomicznego MEW) lub na zestawie wybranych wskaźników pieniężnych i/lub niepieniężnych (np. metoda genewska czy Indeks Rozwoju Społecznego HDI ONZ). Pomiar subiektywnej jakości życia polega na pozyskaniu opinii badanych na temat zadowolenia z wybranych jego aspektów. Z racji tego, iż są to badania cech jakościowych, stosowanie operacji matematycznych oraz metod statystycznych

¹¹ C.E. Ferrans, M.J. Powers, *Psychometric Assessment of the Quality of Life Index*, „Research in Nursing and Health” 1992, no. 15, s. 29–38.

¹² A. Campbell, *Subjective Measures...*

¹³ Por. J. Czapiński, T. Panek, *Diagnoza społeczna 2013. Warunki i jakość życia Polaków*, Wyższa Szkoła Finansów i Zarządzania, Warszawa 2013.

¹⁴ Por. E. Papuć, *Jakość życia...*

¹⁵ D. Szymańska, D. Domin, G. Kwiatkowski, K. Rogatka, *Ranking miast w Polsce na podstawie warunków życia w świetle różnych metod pomiaru*, „Przegląd Geograficzny” 2011, vol. 57, nr 1–2, s. 121–133.

jest tutaj dość ograniczone i zdeterminowane przez typ skali pomiaru¹⁶. Przy pozyskiwaniu danych statystycznych można posługiwać się jedynie sondażem, wywiadem czy badaniami ankietowymi, a więc metodami kosztownymi i czasochłonnymi. Ponadto, należy mieć świadomość, że wyniki tego typu badań obarczone są sporą dozą subiektywnych, emocjonalnych odczuć badanych osób. Relatywnie najlepiej ustandaryzowanymi metodami badań subiektywnej jakości życia dysponują nauki medyczne (standardowe kwestionariusze pomiaru subiektywnych odczuć pacjentów, np. *Euro – Quality of Life questionnaire EQ-5D* czy *Astma Quality of Life Questionnaire AQLQ*). W naukach społecznych subiektywne metody pomiaru warunków i jakości życia pojawiły się po raz pierwszy w pracy R. Easterlina¹⁷ z 1974 r. zatytułowanej *Does Economic Growth Improve the Human Lot? Some Empirical Evidence*, ale największy wkład do rozwoju metodologii badań jakości życia wniosły prace prowadzone przez Campbella, w których za podstawę przyjęto pojęcie potrzeb i zadowolenie z ich zaspokajania¹⁸.

W Unii Europejskiej prowadzone są obecnie trzy programy dotyczące badania jakości życia, tj. Urban Audit, Europejskie Badania Jakości Życia (EQLS) i Europejskie Badania Dochodów i Warunków Życia Ludności (EU-SILC). Z punktu widzenia roli turystyki i rekreacji w jakości życia najbardziej interesujące są wyniki Urban Audit. Głównym celem tego programu jest ocena jakości życia na poziomie lokalnym oparta na porównywalnych danych o miastach europejskich zarówno w odniesieniu do obiektywnej, jak i subiektywnej oceny jakości życia. Badania obiektywnej jakości życia obejmują dane dla 286 zmiennych w 9 działach (w tym kultura i rekreacja – 12 zmiennych, turystyka – 7 zmiennych). Badania subiektywnej jakości życia oparte są na 16 zmiennych (w tym 3 pytania dotyczące zadowolenia ze sfery rekreacji i turystyki). W Polsce pierwsze badania jakości życia o nazwie *Polski generalny sondaż jakości*

¹⁶ M. Dąbrowa, *Badanie poziomu życia – metodologia konstrukcji wybranych wskaźników*, „Zeszyty Naukowe MWSE w Tarnowie” 2011, nr 1 (17), s. 67–82.

¹⁷ R. Easterlin, *Does Economic Growth Improve the Human Lot? Some Empirical Evidence*, w: *Nations and Households in Economic Growth: Essays in Honour of Moses Abramovitz*, red. P. David, M. Reder, Academic Press, Inc., New York 1974, cyt. za: *Warunki i jakość życia dzieci w krajach rozwiniętych. Analiza porównawcza*, UNICEF, Office of Research-Innocenti, Florencja 2013, s. 42.

¹⁸ A. Campbell, *Subjective Measures...*

przeprowadzono w latach 90. ub. wieku. Obecnie na szczególną uwagę zasługuje *Diagnoza społeczna* uwzględniająca w jednym badaniu wszystkie ważne aspekty życia poszczególnych gospodarstw domowych i ich członków – zarówno ekonomiczne (np. dochód, zasobność materialną, oszczędności, kredyty), jak i pozaekonomiczne (np. edukację, leczenie, sposoby radzenia sobie z kłopotami, stres, dobrostan psychiczny, styl życia, zachowania patologiczne, uczestnictwo w kulturze, korzystanie z nowoczesnych technologii komunikacyjnych i inne)¹⁹.

2. Turystyka i rekreacja a jakość życia

W celu wyjaśnienia związków pomiędzy turystyką i rekreacją a jakością życia warto posłużyć się modelem hierarchii satysfakcji (rysunek 1). Podstawowym założeniem modelu jest to, że ogólne zadowolenie z życia jest funkcjonalnie związane z zadowoleniem ze wszystkich jego obszarów, a każdy wyższy poziom satysfakcji jest determinowany przez odczuwanie zadowolenia na poziomach niższych.

Rys. 1. Hierarchiczny model zadowolenia z życia

Źródło: J. Neal, M. Sirgy, M. Uysal, *The Role of Satisfaction with Leisure Travel/ Tourism Services and Experience in Satisfaction with Leisure Life and Overall Life*, „Journal of Business Research” 1999, no. 44, s. 155.

¹⁹ Diagnozę społeczną zrealizowano w latach: 2000, 2003, 2005, 2007, 2009, 2011 i 2013.

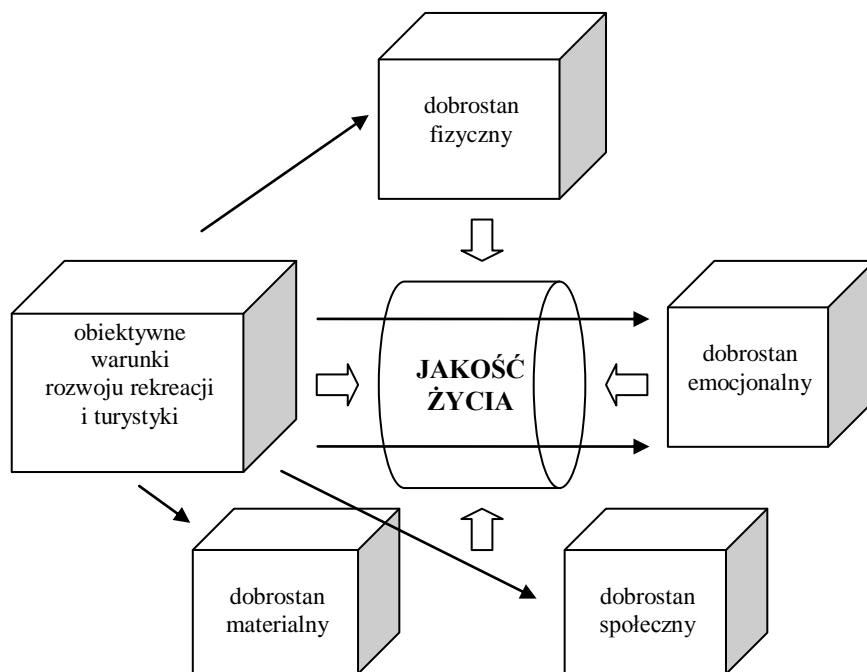
Zgodnie z zaleceniami ujętymi w raporcie Stiglitz²⁰ należy przyjąć, że pomiar jakości życia powinien obejmować dwa wymiary: szeroko rozumiane obiektywne warunki życia oraz dobrobyt subiektywny (*subjective well-being*) określane w języku polskim jako dobrostan. W ramach warunków obiektywnych powinny być brane pod uwagę m.in. takie aspekty, jak: materialne warunki życia (dochody, mieszkanie), zdrowie (stan zdrowia, dostępność opieki zdrowotnej), edukacja i oświata (poziom wykształcenia, dostępność placówek edukacyjnych), aktywność ekonomiczna (praca), czas wolny (ilość wolnego czasu, oferta czasu wolnego), relacje społeczne (otoczenie, udział w życiu społecznym), osobiste bezpieczeństwo, jakość państwa i jego zdolność do zapewnienia ludziom podstawowych praw oraz sposób realizacji tych praw, a także jakość infrastruktury i środowiska naturalnego w miejscu zamieszkania. Pomiar dobrobytu subiektywnego powinien obejmować postrzeganą jakość życia, czyli inaczej satysfakcję/ zadowolenie, jakie czerpią ludzie z różnych jego aspektów oraz z życia jako całości, ale również elementy dotyczące samopoczucia psychicznego i odczuwanych stanów emocjonalnych. Przyjmując za K. Kim²¹, że postrzeganie jakości życia zależeć będzie od odczuwanego dobrostanu materialnego, emocjonalnego, społecznego i fizycznego, stwierdzić należy, że rekreacja i turystyka są tymi dziedzinami aktywności ludzkiej, które wywierają istotny wpływ na obiektywny i subiektywny wymiar ludzkiego życia (rysunek 2).

Relatywnie najlepiej rozpoznany jest wpływ turystyki i rekreacji na dobrostan fizyczny i emocjonalny jednostki, w tym szczególnie na zdrowie fizyczne i psychiczne, a definiowanie jakości życia poprzez pryzmat zdrowia człowieka (*health-related quality of life*) jest jednym z bardzo często stosowanych podejść w literaturze. Zdaniem J. Drabika²² aktywność fizyczna stanowi kluczowy i integralny składnik zdrowego stylu życia, a bez niej niemożliwa jest jakakolwiek strategia zdrowia, jego utrzymania i pomnażania. Z kolei utrata zdrowia

²⁰ Report by The Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress, J. Stiglitz, A. Sen, J.P. Fitoussi, 2009, www.stiglitz-sen-fitoussi.fr (20.07.2013).

²¹ K. Kim, *The Effects of Tourism Impacts upon Quality of Life Residents in the Community*, Virginia Polytechnic Institute and State University, Blacksburg, Virginia 2002, cyt. za: F. Aref, *The Effects of Tourism on Quality of Life: A Case Study of Shiraz, Iran*, „Life Science Journal” 2011, vol. 8, issue 2, s. 26–30.

²² J. Drabik, *Aktywność fizyczna w treningu zdrowotnym osób dorosłych*, Wyd. AWF w Gdańsku, Gdańsk 1996, s. 215.

Rys. 2. Wpływ turystyki i rekreacji na jakość życia

Źródło: opracowanie własne.

pociągająca za sobą trudności w funkcjonowaniu w życiu zawodowym i prywatnym jednoznacznie prowadzi do obniżenia jakości życia. Wyniki licznych badań naukowych dowodzą, że podejmowanie aktywności fizycznej (sport, rekreacja) oraz uprawianie turystyki (zwłaszcza jej aktywnych form) skutecznie przeciwdziałają wielu chorobom (w tym szczególnie tzw. cywilizacyjnym), zastępując nawet farmakologiczne lub inwazyjne metody leczenia²³. Oprócz wymiernych korzyści zdrowotnych aktywność fizyczna i turystyczna wywiera istotny wpływ na dobrostan psychiczny (emocjonalny) człowieka, umożliwiając:

²³ Por. M. Stelmach, *Rola aktywności fizycznej w profilaktyce otyłości oraz innych przewlekłych chorób niezakaźnych*, „Człowiek i Zdrowie” 2010, t. IV, s. 50–58.

- samozadowolenie (z osiągnięć sportowych, stanu zdrowia, własnej kondycji, sylwetki, urody),
- socjalizację (nawiązywanie kontaktów towarzyskich, bycie w grupie, współpraca),
- odreagowanie poprzez wysiłek fizyczny, zabawę, sportowe współzawodnictwo²⁴.

Związek turystyki i rekreacji z dobrostanem materialnym przejawia się przede wszystkim w ekonomicznej roli turystyki i rekreacji jako sektora gospodarki. W tym ujęciu turystyka i rekreacja będą mieć wpływ na dobrostan materialny społeczności goszczącej. Sfera szeroko rozumianego czasu wolnego jest z jednej strony znaczącym „pracodawcą”, zwłaszcza na obszarach o rozwiniętej funkcji turystycznej, z drugiej jednak wzmożony ruch turystyczny, przyczyniając się do wzrostu cen dóbr i usług, może pogarszać materialne aspekty życia. Dobrostan społeczny rozumiany jako zadowolenie z własnego miejsca i roli w społeczeństwie jest szczególnie istotnym z punktu prowadzenia polityki społecznej filarem jakości życia. R.A. Cummins²⁵ stwierdził, że satysfakcja związana z dobrobytem społecznym pojawia się, gdy ludzie osiągną satysfakcję z warunków otoczenia naturalnego i społecznego, edukacji, służb publicznych, infrastruktury, życia społecznego i relacji społecznych. Warto jednak zauważyć, że nadmierny ruch turystyczny, generowane przez niego procesy urbanizacyjne oraz niekorzystne zjawiska mogą pogarszać społeczny kontekst jakości życia mieszkańców (tabela 1).

²⁴ L. Wankel, B. Berger, *The Personal and Social Benefits of Sport and Physical Activity*, w: *Benefits of Leisure*, red. B.L. Driver, P.J. Brown, G.L. Peteron, Venture Publishing Inc., State College, Pennsylvania 1991, s. 121–144.

²⁵ R.A. Cummins, *The Domain of Life Satisfaction: An Attempt to Order Chaos*, „Social Indicator Research” 1997, no. 38, s. 303–328.

Tabela 1

Pozytywny i negatywny wpływ turystyki i rekreacji na jakość życia
mieszkańców miejscowości/ regionu turystycznego

POZYTYWNY	NEGATYWNY
wpływ na warunki życia	(obiektywna jakość życia)
<ul style="list-style-type: none"> – zatrudnienie w sektorze usług turystyczno-rekreacyjnych – wzrost dochodów osobistych – aktywizacja i dywersyfikacja lokalnej gospodarki – wzrost dochodów lokalnego budżetu z tytułu podatków – wzrost PKB – wzrost podaży dewiz – rozwój usług (w tym szczególnie publicznych) z zakresu sportu, rekreacji, kultury – rozwój pozostałych usług generowany rozwojem sektora turystyczno-rekreacyjnego – rozwój i modernizacja obiektów i urządzeń dla sportu i rekreacji – rewitalizacja miejscowości – integracja społeczna – pozytywny wizerunek miejscowości/regionu – rozwój edukacji, w tym kształcenie kadr dla sportu, rekreacji i turystyki – rozwój systemu porządku i ładu publicznego – zmniejszenie objawów chorób cywilizacyjnych – wzrost zdrowotności społeczeństwa – poprawa stanu środowiska naturalnego (dzięki wzrostowi świadomości ekologicznej i wprowadzeniu systemu ochrony przyrody) 	<ul style="list-style-type: none"> – wzrost cen dóbr i usług podnoszący koszty życia – wzrost cen nieruchomości – wzrost inflacji – przeznaczanie środków z budżetu lokalnego na inwestycje turystyczne (marginalizacja potrzeb mieszkańców) – wycieki środków finansowych z lokalnej gospodarki – sezonowość zatrudnienia – wzrost wydatków budżetowych na utrzymanie infrastruktury rekreacyjno-turystycznej – przeludnienie miejscowości w sezonie turystycznym – wzmożony ruch samochodowy, kongestia, wypadki – wzrost zjawisk patologii społecznej – urazy, kontuzje, zachorowania i wypadki podczas zajęć sportowych i wycieczek – degradacja środowiska naturalnego – hałas, śmieci, wzrost emisji CO₂
wpływ na dobrostan (subiektywna jakość życia)	(obiektywna jakość życia)
<ul style="list-style-type: none"> – zadowolenie z pracy w sektorze turystyczno-rekreacyjnym – zadowolenie z relacji międzyludzkich stymulowanych przez udział w rekreacji – zadowolenie z możliwości atrakcyjnego spędzania czasu wolnego – zadowolenie z poprawy stanu zdrowia, własnej kondycji i sprawności ruchowej – poczucie dumy z własnego miejsca zamieszkania, jego dorobku kulturowego, wizerunku, rozpoznawalności – zadowolenie z możliwości atrakcyjnego spędzania czasu z rodziną 	<ul style="list-style-type: none"> – niezadowolenie z rosnących kosztów utrzymania (generowany przez turystykę wzrost cen dóbr i usług, cen nieruchomości) – niezadowolenie z pracy w sektorze turystyczno-rekreacyjnym (sezonowość, niskie płace, brak możliwości rozwoju zawodowego) – niezadowolenie z nadmiernego ruchu turystycznego i utrudnień z tym związanych (korki uliczne, hałas, śmieci, niewystarczająca podaż dóbr i usług) – niezadowolenie związane z pojawiającymi się nierównościami w dochodach – niezadowolenie z polityki lokalnej (priorytet projektów z zakresu turystyki i rekreacji nad potrzebami mieszkańców) – odczuwanie stresu związanego z podrózami – niezadowolenie ze stanu zdrowia (zmęczenie fizyczne, przetrenowanie, kontuzje)

Źródło: opracowanie własne na podstawie: B.L. Driver, P.J. Brown, G.L. Peterson, *Benefits of Leisure*, Venture Publishing Inc., State College, Pennsylvania 1991; B. Ritchie, T.C. Goeldner, *Travel, Tourism and Hospitality Research*, John Wiley & Sons Inc., New York 1994; *Quality of Life Community Indicators for Parks, Recreation and Tourism Management*, red. M. Budruk, R. Philips, Social Indicators Research Series vol. 43, Springer, New York 2011.

3. Polityka władz samorządowych Leszna w zakresie rozwoju turystyki i rekreacji

Jakość życia mieszkańców i jej ciągle ulepszanie winny być dla władz samorządowych nadrzędnym celem dla tworzenia koncepcji lokalnego rozwoju w sferze społecznej i gospodarczej oraz dla tworzenia instrumentarium realizacji tych koncepcji. Jakość życia stanowi sedno i cel zrównoważonego rozwoju (rysunek 3) i powinna być rozumiana jako zrównoważone docenianie i dostrzeganie całego bogactwa globalnej jakości i współistnienia w życiu człowieka dobrobytu (cech jakości typu „mieć”) oraz dobrostanu (cech jakości typu „być”)²⁶. Samorządy lokalne stoją więc przed ogromnym wyzwaniem w zakresie racjonalnego wykorzystania sił tkwiących w lokalnych zasobach środowiska, kapitale ludzkim i ekonomicznym dla podniesienia obiektywnej (warunki

Rys. 3. Relacje pomiędzy jakością życia, zrównoważonym rozwojem i usługami publicznymi

Źródło: opracowanie własne na podstawie: R. Rogala, *Raport z pracy: Zaprojektowanie i przetestowanie systemu mierzenia jakości życia w gminach*, Jelenia Góra–Poznań 2009, www.sas.zmp.poznan.pl (10.08.2013).

²⁶ Por. *Wskaźniki zrównoważonego rozwoju*, red. T. Borys, Wyd. Ekonomia i Środowisko, Warszawa–Białystok 2005.

życia) i subiektywnej (zadowolenie z życia) jakości życia mieszkańców²⁷. Rozwój sfery usług czasu wolnego (w tym usług publicznych) jest skutecznym narzędziem dla kształtowania zarówno tej pierwszej, jak i drugiej kategorii.

Realizowana obecnie przez władze Leszna strategia rozwoju oparta jest na założeniach przyjętych w 1997 r., a zmodyfikowanych w 2004 i 2008 r.²⁸ Zgodnie z przyjętą wizją i misją Leszna jakość życia mieszkańców jest priorytetem rozwoju miasta i działań władz lokalnych. Poprawa warunków życia ludności poprzez doskonalenie usług publicznych jest jednym z trzech celów strategicznych rozwoju miasta i realizowana jest poprzez 9 programów (w tym programy *Mój dom – moje miasto* oraz *Czas wolny* bezpośrednio dotyczące rozwoju sportu, rekreacji i turystyki). Rozwój Leszna jako centrum sportu, rekreacji, turystyki i kultury stanowiący priorytet celu strategicznego: „budowa ponadlokalnej pozycji miasta jako centrum świadczenia usług dla otaczającego subregionu” również uznać należy za cel bezpośrednio ukierunkowany na polepszanie warunków życia mieszkańców oraz ich dobrostanu społecznego i emocjonalnego (tabela 2).

Przyjęta uchwałą Rady Miasta Leszna w 26 czerwca 2008 r. *Strategia promocji miasta Leszna do 2020 roku* jest kierunkową propozycją działań marketingowych służących kreowaniu pozytywnego wizerunku miasta wśród przedsiębiorców, potencjalnych inwestorów, turystów, studentów, a także mieszkańców. W zamyśle władz miasta konsekwencją działań wynikających ze strategii promocji winien być wzrost dynamiki napływu kapitału i inwestycji, a także większa integracja mieszkańców wokół spraw ważnych dla miasta²⁹. Zgodnie z założeniami *Strategii* turystyka, sport i rekreacja będą głównymi filarami działań brandingowych Leszna.

²⁷ M. Kusterka-Jefmańska, *Wysoka jakość życia jako cel nadrzędny lokalnych strategii zrównoważonego rozwoju*, „Zarządzanie Publiczne” 2010, nr 4 (12), s. 116–117.

²⁸ www.bip.leszno.pl (20.09.2013).

²⁹ Uchwała nr XXIII/253/2008 Rady Miejskiej Leszna z 26 czerwca 2008 r. w sprawie przyjęcia *Strategii Promocji Miasta Leszna do roku 2020*, bip.leszno.pl/dokument/3032, www.bip.leszno.pl (20.09.2013).

Tabela 2

Turystyka i rekreacja w celach strategicznych i operacyjnych rozwoju Leszna

CELE STRATEGICZNE	PROGRAMY	DZIAŁANIA
I. Zmodernizowanie lokalnej gospodarki oraz przyciągnięcie innowacyjnych inwestycji dla budowania trwałego, zrównoważonego rozwoju gospodarczego	I.1. Nowe inwestycje I.2. Praca I.3. Innowacyjna lokalna gospodarka	brak bezpośrednich odniesień do inwestycji z zakresu kultury fizycznej i turystyki
II. Poprawienie warunków życia ludności przez doskonalenie usług publicznych i stwarzanie warunków dla inicjatyw służących zaspokajaniu potrzeb społeczności lokalnych	II.4. Mój dom – moje miasto II.5. Czas wolny	m.in. rozwój ścieżek rowerowych, zwiększenie powierzchni terenów zielonych m.in. organizacja imprez sportowo-rekreacyjnych, turystycznych i kulturalnych o znaczeniu lokalnym rozwój klubów sportowych
III. Budowa ponadlokalnej pozycji miasta jako centrum świadczenia usług dla otaczającego subregionu	III.2. Centrum sportu i rekreacji III.3. Centrum kultury	m.in. rozwój turystyki w regionie leszczyńskim organizacja imprez sportowo-rekreacyjnych, turystycznych o znaczeniu ponadlokalnym rozwój usług informacji turystycznej rozwój infrastruktury sportowo-rekreacyjnej i turystycznej o znaczeniu ponadlokalnym m.in. organizacja imprez kulturalnych o znaczeniu ponadlokalnym rozwój infrastruktury kultury

Źródło: opracowanie własne na podstawie www.bip.leszno.pl (20.09.2013).

Leszno nie posiada odrębnej, sektorowej strategii rozwoju turystyki i rekreacji. Rolę tę pełnią przyjęte przez Organizację Turystyczną Leszno-Region (której Leszno jest członkiem) dokumenty: *Program rozwoju turystyki w Regionie Leszczyńskim* oraz *Promocja produktów turystycznych Regionu Leszczyńskiego*³⁰. Jednym z założonych czterech celów strategicznych jest „podnie-

³⁰ A. Zajadacz, J. Śniadek, *Program rozwoju turystyki w Regionie Leszczyńskim*, Leszno 2007, opracowanie na zlecenie Organizacji Turystycznej Leszno-Region; *idem*, *Promocja produktów turystycznych Regionu Leszczyńskiego*, Leszno 2007, opracowanie na zlecenie Organizacji Turystycznej Leszno-Region, opublikowane na stronie www.leszno.pl oraz *idem*, *Strategia rozwoju turystyki w Regionie Leszczyńskim*, Wyd. PWSZ w Lesznie, Leszno 2008.

sienie jakości i poziomu życia mieszkańców regionu poprzez turystykę i rekreację”. Zgodnie z tym celem rozwój funkcji turystycznej całego regionu służyć będzie także polepszeniu jakości i poziomu życia mieszkańców Leszna. Realizacja celu zapewniona będzie poprzez pobudzenie przedsiębiorczości mieszkańców miasta i regionu, ich aktywizację zawodową oraz uzyskiwanie dochodów z tytułu bezpośredniej lub pośredniej obsługi turystów, jak również poprzez zwiększenie aktywności rekreacyjnej mieszkańców służącej poczuciu zadowolenia i satysfakcji z życia w Lesznie i regionie.

4. Obiektywna i subiektywna jakość życia mieszkańców Leszna w latach 2008–2012

W celu określenia tendencji związanych ze zmieniającymi się warunkami (dotyczącymi turystyki i rekreacji) wpływającymi na jakość życia mieszkańców miasta podjęto próbę skonstruowania wskaźnika „jakości życia w czasie wolnym” – QL_{TR} . Przeprowadzona ocena uwzględniła zarówno cechy uznane za obiektywne (np. zagospodarowanie sportowo-rekreacyjne i turystyczne miasta, stopień jego wykorzystania, liczbę członków klubów sportowych, wielkość środków przeznaczonych z budżetu miasta na rozwój kultury fizycznej mieszkańców itp.), jak również subiektywne (opinie mieszkańców miasta na temat stopnia zadowolenia z oferty sportowej, kulturalnej, rekreacyjnej oraz nastawienia wobec turystów odwiedzających ich miejsce zamieszkania). Wszystkie z przyjętych kryteriów oceny dla QL_{TR} mają charakter cech pożądaných (tj. stymulanty). Nie zróżnicowano wagi cech, uznając, że przyjęte zmienne mają taki sam stopień istotności. Dobór cech oparto na analizie literatury ze szczególnym uwzględnieniem koncepcji *Tourism-Specific Quality-of-Life Index*³¹, zgodnie z którą przyjęto założenie, że turystyka przyjazdowa wywiera wpływ na jakość życia mieszkańców, stwarzając nie tylko możliwości aktywizacji zawodowej i osiągania dochodów, ale także atrakcyjnego spędzania czasu wolnego (obiekty i usługi dla turystów mogą być wykorzystywane również

³¹ L. Puczko, M. Smith, *Tourism-Specific Quality-of-Life Index: The Budapest Model*, w: *Quality of Life Community Indicators for Parks, Recreation and Tourism Management*, red. M. Budruk, R. Philips, Social Indicators Research Series vol. 43, Springer, New York 2011, s. 163–184.

przez mieszkańców). Wskaźnikami służącymi scharakteryzowaniu rozmiarów turystyki przyjazdowej będą np. dane dotyczące liczby turystów korzystających z noclegów. Z kolei liczba instytucji i kadr kultury fizycznej czy też wielkość wydatków budżetowych na kulturę fizyczną obrazować będą ofertę usługową badanego obszaru. Dobór cech był również warunkowany dostępnością danych dla badanego przedmiotu, jakim jest Leszno.

Konstruując wskaźnik, przyjęto założenia, że powinien on umożliwiać:

- a) ocenę tendencji zmian jakości życia w badanym okresie w sposób wymierny, łatwy w interpretacji;
- b) określenie znaczenia poszczególnych grup czynników: obiektywnych oraz subiektywnych w ogólnej ocenie jakości życia w czasie wolnym;
- c) dowolny dobór okresu badań, ponadto „krańce” badanego okresu mogą stanowić nie tylko lata (np. 2000–2010), ale także przedziały (np. 2000/2001–2009/2010). Założenie to jest istotne w procesie gromadzenia danych, ponieważ niektóre statystyki nie są prowadzone w skali roku, a w interwałach (np. co 2 lub 3 lata). Brak danych dla danego roku eliminuje często z analiz cechy mające istotne znaczenie ze względu na badany problem. Poszerzenie „krańców” badanego okresu zapewnia dostęp do szerszej gamy danych, co ma wpływ na bardziej wnikliwe ukazanie zachodzących tendencji;
- d) zarówno analizę zmian w przypadku jednego przedmiotu badań (miasta), jak i zbioru obiektów (np. tworzenie rankingów miast ze względu na jakość życia ich mieszkańców).

Prace obejmowały kilka faz. W pierwszym etapie obliczono dynamikę zmian w badanym okresie. Przyjęto, że dane dla końcowego okresu R2 (2011 lub 2012 r.) są wartością bazową (stanowią 100 pkt) w stosunku do danych z okresu początkowego R1 (2008 lub 2009 r.). Obliczenia wykonano według wzoru (1.1):

$$D_{R1-R2} = (R1 \times 100) / R2 \quad (1.1)$$

gdzie:

D – dynamika zmian w badanym okresie,

R1 – dane dla okresu początkowego,

R2 – dane dla okresu końcowego.

Następnie obliczono wskaźniki:

$$\text{dla cech obiektywnych: } QL_1 = (100 - D_{R1-R2}) / L_1, \quad (1.2)$$

gdzie:

QL1 – wskaźnik jakości życia w czasie wolnym uwzględniający zmienne obiektywne,

DR1–R2 – dynamika zmian w badanym okresie (R1 – R2),

L1 – liczba kryteriów (cech) obiektywnych,

$$\text{dla cech subiektywnych: } QL_2 = (100 - D_{R1-R2}) / L_2, \quad (1.3)$$

gdzie:

QL₂ – wskaźnik jakości życia w czasie wolnym uwzględniający zmienne subiektywne,

DR1–R2 – dynamika zmian w badanym okresie (R1 – R2),

L2 – liczba kryteriów (cech) subiektywnych.

Wskaźnik jakości życia w czasie wolnym obliczono jako średnią arytmetyczną wskaźników QL₁ i QL₂:

$$QL_{TR} = (QL_1 + QL_2) / 2 \quad (1.4)$$

Gdy dane dla okresu początkowego lub końcowego mają wartość zerową, wówczas należy wykluczyć daną cechę z obliczeń i uwzględnić fakt jej zmiany w opisie.

Zarówno wskaźniki cząstkowe QL₁ i QL₂, jak i wskaźnik sumaryczny QL_{TR} mogą przybierać wartości ujemne, od teoretycznie minus nieskończoności do maks. 100 pkt. W praktyce oscylują zazwyczaj w skali od –100 do 100 pkt. Wielkość wskaźnika jest zależna od zakresu zmian (dotyczących zmiennych obiektywnych i subiektywnych) oraz od długości rozpatrywanego okresu, w którym te zmiany nastąpiły. W przypadku wartości ujemnych zmiany należy uznać za niekorzystne, wartość zerowa oznacza brak zmian, natomiast wartości dodatnie wskazują na tendencje korzystne. Proponowana interpretacja wskaźnika QL_{TR} (tabela 3):

Tabela 3

Proponowana interpretacja wskaźnika QL_{TR}

Wartość (pkt)	Tendencja zmian jakości życia w czasie wolnym
do -50	bardzo niekorzystna
od -49 do -1	niekorzystna
0	żadna, nieobserwowana
od 1 do 49	korzystna
od 50	bardzo korzystna

Źródło: opracowanie własne.

Dane obrazujące wielkość i ogólny budżet Leszna, stanowiące tło dla analiz związanych z jakością życia jego mieszkańców, przedstawiono w tabeli 4.

Tabela 4

Wielkość i budżet Leszna w latach 2008 i 2011

Cechy	2008	2011
liczba ludności (według faktycznego miejsca zamieszkania (stan na 30 czerwca)	64 061	64 713
powierzchnia miasta [km ²]	31,9	31,9
budżet miasta ogółem [zł]	238 486 650	274 893 825

Źródło: *Raporty o sytuacji społeczno-gospodarczej w Lesznie*, www.leszno.pl (29.10.2013).

Kryteria oceny uwzględnione w obliczeniu QL_{TR} zestawiono w tabeli 5. Mogą one mieć charakter uniwersalny, tj. znajdować zastosowanie w badaniach jakości życia związanej ze sferą czasu wolnego także w innych miastach, jednak niektóre z nich w zależności od specyfiki badanego przedmiotu mogą przybierać charakter cech niepożądanych (destymulant). Wówczas należy je wykluczyć ze zbioru rozpatrywanych cech.

Wartość wskaźnika charakteryzującego obiektywne czynniki wpływające na jakość życia leszczynian w czasie wolnym (QL_1) ukazująca zmiany na przestrzeni 3–5 lat wyniosła 11,02 pkt. Oznacza to, że obiektywne możliwości dla prowadzenia aktywnego stylu życia w Lesznie charakteryzuje niewielka, lecz

Tabela 4

Wskaźnik jakości życia w czasie wolnym (QL_{TR}) w Lesznie (uwzględniający zmienne związane z kulturą fizyczną i turystyką oraz dynamikę zmian w okresie badań)

Cechy	2008/2009	2011/2012	DR1–R2	(100 – DR1–R2)
1	2	3	4	5
zmienne obiektywne				
1. liczba obiektów sportowo-rekreacyjnych	22/	/25	88,00	12,00
2. liczba obiektów noclegowych	3/	/6	50,00	50,00
3. liczba miejsc noclegowych (*)	239/	/319	74,92	25,08
4. liczba korzystających z noclegów (*)	32 622/	/19 460	167,66	–67,66
5. liczba korzystających z noclegów turystów zagranicznych (*)	3687/	/3733	98,77	1,23
6. liczba pracujących w hotelach i restauracjach	294/	329/	89,36	10,64
7. podmioty gospodarcze według PKD: hotele i restauracje (liczba w sektorze publicznym i prywatnym)	208/	233/	89,27	10,73
8. przeciętne wynagrodzenie brutto według sekcji PKD w hotelach i restauracjach [zł]	1434/	1865/	76,89	23,11
9. tereny rekreacyjno-wypoczynkowe (poza lasami, % w powierzchni miast)	3/	3/	100,00	0,00
10. powierzchnia lasów [ha]	236/	270/	87,40	12,60
11. zieleń w mieście (osiedlowa, uliczna, lasy komunalne, zieleńce, % w powierzchni miasta)	6/	5,5/	109,00	–9,00
12. długość ścieżek rowerowych [km]	23,1/	30,0/	77,00	23,00
13. liczba imprez kulturalnych (cyklicznych, o randze ponadlokalnej)	25/	30/	83,33	16,67
14. liczba imprez sportowych (cyklicznych, o randze ponadlokalnej)	10/	14/	71,43	28,57
15. liczba klubów sportowych	31/	/36	86,11	13,89
16. członkowie klubów sportowych	2 393/	/2544	94,04	5,96
17. sekcje sportowe	72/	/65	110,77	–10,77
18. instruktorzy sportu	81/	/82	98,78	1,22
19. inne osoby prowadzące zajęcia sportowe	39/	/35	111,43	–11,43
20. możliwości kształcenia się z zakresu kultury fizycznej i turystyki (liczba placówek)	3/	/3	100,00	0,00
21. wydatki z budżetu miasta na turystykę [zł]	135 476/	808 792/	16,75	83,25

1	2	3	4	5
22. liczba organizacji pozarządowych działających w sferze kultury fizycznej i turystyki	23/	/26	88,46	11,54
23. liczba instytucji kultury	6/	/6	100,0 0	0,00
24. wydatki z budżetu miasta na kulturę fizyczną i sport [zł]	6790712/	10915579 /	66,21	33,79
QL1: 11,02				
zmienne subiektywne				
1. ogólne zadowolenie z miasta (% zadowolonych)	/93	/91	102,2 0	-2,20
2. zadowolenie z własnej sytuacji życiowej w zakresie spędzania czasu wolnego (% zadowolonych)	/68	/79	86,10	13,90
3. ocena miasta z punktu widzenia stwarzania możliwości spędzania czasu wolnego (% zadowolonych)	/60	/53	113,2 0	-13,20
				QL2: -1,5
Wartość wskaźnika QLTR: 9,52				

(*) czynnik pozytywny przy pozytywnym nastawieniu mieszkańców do rozwoju turystyki w miejscu ich zamieszkania; x/ – dane dla 2008, 2011; /x – dane dla 2009, 2012.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Bank Danych Lokalnych, www.stat.gov.pl/bdl (14.10.2013); Leszno w liczbach 2009, 2010, 2011, 2012; *Raporty o sytuacji społeczno-gospodarczej w Lesznie, dane Organizacji Turystycznej Leszno-Region*, www.leszno.pl (29.10.2013); *Życie w Lesznie 2013* oraz *Życie w Lesznie 2009*, Centrum Badań Stosowanych Ultex Ankieter Sp. z o.o., www.leszno.pl (20.09.2013).

pozytywna tendencja wzrostowa. Wartość wskaźnika charakteryzującego subiektywne poczucie jakości życia (QL₂) wynosząca -1,5 pkt oznacza, że zadowolenie mieszkańców z tej sfery życia uległo niewielkiemu pogorszeniu w porównaniu z okresem przyjętym za początkowy. Pojawia się zatem paradoksalna sytuacja polegająca na obiektywnej poprawie warunków życia z jednoczesnym pogorszeniem poczucia zadowolenia. Ale podobne zjawisko zauważył już w latach 70. Easterlin, który stwierdził (również w wielu późniejszych badaniach), że pomimo znaczącego wzrostu PKB na mieszkańca (lub dochodów) poziom satysfakcji z życia zmniejszył się³². Easterlin tłumaczy to zjawisko m.in. tym, że ludzie dopasowują swoje aspiracje do poziomu dochodów, a na-

³² Zjawisko to nosi nazwę „Paradoksu Easterlina”.

wet że wraz ze wzrostem dochodów aspiracje wzrastają jeszcze dziej³³. Wyjaśnienia tej sytuacji szukać można także w tzw. mechanizmie względnej perspektywy³⁴ oraz w obserwowanych obecnie trendach konsumenc- kich przejawiających się znaczącym wzrostem wymagań (np. w odniesieniu do usługodawców czasu wolnego) czy szybkimi zmianami w zakresie preferencji spędzania czasu wolnego, za którymi „nie nadążają” usługi, zwłaszcza publicz- ne. Bez wątpienia jednak zaobserwowany paradoks dowodzi, że należy ostroż- nie podchodzić do oceny polityki władz samorządowych opartej na opiniach mieszkańców.

Podsumowanie

W polskiej literaturze przedmiotu zdecydowanie brakuje badań typowo ukierunkowanych na ocenę jakości „życia w czasie wolnym” (*quality of leisure life*). Badania tego typu byłyby niezwykle cennym źródłem wiedzy przede wszystkim dla samorządów lokalnych odpowiedzialnych za kształtowanie poli- tyki w zakresie sportu i rekreacji mieszkańców, jak również dla organizacji pozarządowych oraz komercyjnych podmiotów sektora turystyki i rekreacji. W literaturze zagranicznej³⁵ znaleźć można interesujące próby usystematyzo- wania mierników jakości życia związanej z uczestnictwem w turystyce i rekre- acji czy też z rozwojem funkcji turystyczno-rekreacyjnej zamieszkiwanego obszaru. Mierniki te stanowiły punkt wyjścia dla badań podjętych przez autorki na polskim gruncie. Zaproponowany wskaźnik jakości życia w czasie wolnym mieszkańców miejscowości lub regionów turystyczno-rekreacyjnych jest próbą uzupełnienia ujęć ilościowych w ocenie jakości życia w polskiej literaturze.

³³ Por. R. Easterlin, *Does Money Buy Happiness?*, „The Public Interest” 1973, no. 30, s. 3–10; *idem*, *The Economy of Happiness*, „Daedalus” 2004, no. 133 (2), s. 26–33; *idem*, *Feeding the Illusion of Growth and Happiness: A Reply to Hagerty and Vennhoven*, „Social Indicators Research” 2005, no. 74 (3), s. 429–443.

³⁴ Na przykład odniesienie do przeszłości („kiedyś było mi lepiej”) lub porównanie siebie z innymi („inni mają lepiej”).

³⁵ Między innymi K. Andereck, G. Nyaupane, *Development of a Tourism and Quality of Life Instrument*, w: *Quality of Life Community Indicators for Parks, Recreation and Tourism Management*, red. M. Budruk, R. Philips, Social Indicators Research Series vol. 43, Springer, New York 2011; S. Olfert, *Quality of Life Leisure Indicators*, Community-University Institute for Social Research, Saskatoon 2003; P. Laszlo, M. Smith, *Tourism Specific Quality of Life Index: The Budapest Model*, w: *Quality of Life...*; K. Kim, *The Effects...*

Stanowi *novum* ze względu na wyodrębnione kryteria obiektywne oraz subiektywne odnoszące się do sportu, turystyki i rekreacji. Tym samym pozwala na głębsze analizy wpływu tych sfer życia człowieka na poczucie ogólnego dobrostanu. Przedstawiona propozycja stwarza możliwości dalszego rozwoju metodyki oceny jakości życia z uwzględnieniem wielu jej uwarunkowań (związanych ze sferą: zdrowia, pracy, warunków miejsca zamieszkania, wypoczynku itd.), umożliwiała ocenę w sposób wymierny znaczenia każdej z tych sfer w odczuwaniu ogólnej satysfakcji z życia, jak również rozpatrzenia roli czynników obiektywnych oraz subiektywnych zarówno w analizach szczegółowych poszczególnych sfer, jak i w wyniku globalnym, tj. sumarycznym wskaźniku jakości życia człowieka.

Literatura

- Andereck K., Nyaupane G., *Development of a Tourism and Quality of Life Instrument*, w: *Quality of Life Community Indicators for Parks, Recreation and Tourism Management*, red. M. Budruk, R. Philips, Social Indicators Research Series vol. 43, Springer, New York 2011.
- Aref F., *The Effects of Tourism on Quality of Life: A Case Study of Shiraz, Iran*, „Life Science Journal” 2011, vol. 8, issue 2.
- Campbell A., Converse P.E., Rogers W.L., *The Quality of American Life: Perception, Evaluation, and Satisfaction*, Russel Sage Foundation, New York 1976.
- Campbell A., *Subjective Measures of Well-Being*, „American Psychologist” 1976, no. 31.
- Crouch G.I., Ritchie J.R.B., *Tourism, Competitiveness, and Societal Prosperity*, „Journal of Business Research: 1999, no. 44.
- Cummins R.A., *The Domain of Life Satisfaction: An Attempt to Order Chaos*, „Social Indicator Research” 1997, no. 38.
- Czapiński J., Panek T., *Diagnoza społeczna 2013. Warunki i jakość życia Polaków*, Wyższa Szkoła Finansów i Zarządzania, Warszawa 2013.
- Dalkey N.C., Rourke D.L., *The Delphi Procedure and Rating Quality of Life Factors*, University of California, Los Angeles 1972.
- Dąbrowa M., *Badanie poziomu życia – metodologia konstrukcji wybranych wskaźników*, „Zeszyty Naukowe MWSE w Tarnowie” 2011, nr 1 (17).
- Drabik J., *Aktywność fizyczna w treningu zdrowotnym osób dorosłych*, Wyd. AWF w Gdańsku, Gdańsk 1996.
- Driver B.L., Brown P.J., Peterson G.L., *Benefits of Leisure*, Venture Publishing Inc., State College, Pennsylvania 1991.

- Easterlin R., *Does Money Buy Happiness?*, „The Public Interest” 1973, no. 30.
- Easterlin R., *Feeding the Illusion of Growth and Happiness: A Reply to Hagerty and Vennhoven*, „Social Indicators Research” 2005, no. 74 (3).
- Easterlin R., *The Economy of Happiness*, „Daedalus” 2004, no. 133 (2).
- Farquhar M., *Definitions of Quality of life: A Taxonomy*, „Journal of Advanced Nursing” 1995, no. 22.
- Ferrans C.E., Powers M.J., *Psychometric Assessment of the Quality of Life Index*, „Research in Nursing and Health” 1992, nr 15.
- Kim K., *The Effects of Tourism Impacts upon Quality of Life Residents in the Community*, Virginia Polytechnic Institute and State University, Blacksburg, Virginia 2002.
- Komunikacja i partycypacja społeczna. Poradnik*, red. J. Hausner, Małopolska Szkoła Administracji Publicznej Akademii Ekonomicznej, Kraków 1999, <http://mbc.malopolska.pl/dlibra/docmetadata?id=9617&from=publication&mbc>.
- Kusterka-Jefmańska M., *Wysoka jakość życia jako cel nadrzędny lokalnych strategii zrównoważonego rozwoju*, „Zarządzanie Publiczne” 2010, nr 4 (12).
- Maciąg J., *System zarządzania jakością usług: zasady i metody (na przykładzie usług turystycznych i rekreacyjnych)*, Wyd. AWF w Katowicach, Katowice 2010.
- Neal J., Sirgy M., Uysal M., *The Role of Satisfaction with Leisure Travel/ Tourism Services and Experience in Satisfaction with Leisure Life and Overall Life*, „Journal of Business Research” 1999, no. 44.
- Olfert S., *Quality of Life Leisure Indicators*, Community-University Institute for Social Research, Saskaaton 2003.
- Papuć E., *Jakość życia – definicje i sposoby jej ujmowania*, „Current Problems of Psychiatry” 2011, no. 12 (2).
- Puczko L., Smith M., *Tourism-Specific Quality of Life Index: The Budapest Model*, w: *Quality of Life Community Indicators for Parcs, Recreation and Tourism Management*, red. M. Budruk, R. Philips, Social Indicators Research Series vol. 43, Springer, New York 2011.
- Quality of Life Community Indicators for Parcs, Recreation and Tourism Management*, red. M. Budruk, R. Philips, Social Indicators Research Series vol. 43, Springer, New York 2011.
- Raporty o sytuacji społeczno-gospodarczej w Lesznie w 2008 r.*, www.leszno.pl.
- Report by The Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress*, J. Stiglitz, A. Sen, J.P. Fitoussi, 2009, www.stiglitz-sen-fitoussi.fr/documents/rapport_anglais.pdf.
- Ritchie B., Goeldner T.C., *Travel, Tourism and Hospitality Research*, John Wiley & Sons Inc., New York 1994.

- Rogala R., *Raport z pracy: Zaprojektowanie i przetestowanie systemu mierzenia jakości życia w gminach*, Jelenia Góra–Poznań 2009, www.sas.zmp.poznan.pl.
- Stelmach M., *Rola aktywności fizycznej w profilaktyce otyłości oraz innych przewlekłych chorób niezakaźnych*, „Człowiek i Zdrowie” 2010, t. IV.
- Szymańska D., Domin D., Kwiatkowski G., Rogatka K., *Ranking miast w Polsce na podstawie warunków życia w świetle różnych metod pomiaru*, „Przegląd Geograficzny” 2011, vol. 57, nr 1–2.
- Śniadek J., Zajadacz A., *Promocja produktów turystycznych Regionu Leszczyńskiego*, Leszno 2007, www.leszno.pl.
- Śniadek J., Zajadacz A., *Strategia rozwoju turystyki w Regionie Leszczyńskim*, Wyd. PWSZ w Lesznie, Leszno 2008.
- Uchwała nr XXIII/253/2008 Rady Miejskiej Leszna z 26 czerwca 2008 r. w sprawie: przyjęcia Strategii Promocji Miasta Leszna do roku 2020, bip.leszno.pl/dokument/3032, www.bip.leszno.pl.
- Ustawa z 8 marca 1990 r. o samorządzie terytorialnym (DzU z 1995 r., nr 16, poz. 95 z późn. zm.).
- Wankel L., Berger B., *The Personal and Social Benefits of Sport and Physical Activity*, w: *Benefits of Leisure*, red. B.L. Driver, P.J. Brown, G.L. Peterson, Venture Publishing Inc., State College, Pennsylvania 1991.
- Warunki i jakość życia dzieci w krajach rozwiniętych. Analiza porównawcza*, UNICEF, Office of Research-Innocenti, Florencja 2013.
- Wskaźniki zrównoważonego rozwoju*, red. T. Borys, Wyd. Ekonomia i Środowisko, Warszawa–Białystok 2005.
- Zajadacz A., Śniadek J., *Program rozwoju turystyki w Regionie Leszczyńskim*, Leszno 2007, www.leszno.pl.
- Życie w Lesznie 2009*, raport na zlecenie Urzędu Miasta w Lesznie, Centrum Badań Stosowanych Ultex Ankieter Sp.z o.o., Leszno 2009, www.leszno.pl.
- Życie w Lesznie 2013*, raport na zlecenie Urzędu Miasta w Lesznie, Centrum Badań Stosowanych Ultex Ankieter Sp.z o.o., Leszno 2013, www.leszno.pl.

Źródła danych

Bank Danych Lokalnych: www.stat.gov.pl/bdl.

Biuletyn Informacji Publicznej, www.bip.leszno.pl.
www.leszno.pl.

Leszno w liczbach 2009, 2010, 2011, 2012, www.leszno.pl/DATA/pliki/lgbiorczyk/materialy_statyczne/leszno_w_liczbach.

TOURISM AND RECREATION DEVELOPMENT AND THE QUALITY OF LIFE OF RESIDENTS: ON THE EXAMPLE OF THE CITY OF LESZNO

Summary

The quality of life (QOL) is currently one of the main fields of study for researchers around the world. Its complex nature makes it a topic of interest for many different fields, such as philosophy, ethics, medicine, economics, sociology and physical culture sciences. Despite the differences in the way various researches define the QOL, the general agreement is that any measurement of QOL should encompass the following dimensions: objective QOL and subjective QOL (well-being). Particularly noteworthy, for any complex research is the mutual relationship between the QOL and tourism and recreation. The increase of tourism and recreation should entail a simultaneous development of local communities, as emphasized by Crouch and Ritchie this implies that the inhabitants of an area that serves a function of tourism and recreation should profit from the increased number of tourists. This benefits should be reflected in the objective QOL conditions and the subjective sense of satisfaction of the residents. The city of Leszno and its tourism and recreation-oriented development strategy were used to form a basis for theoretical study on QOL and to calculate the Tourism-Recreation QOL Index.

Keywords: local government, recreation, tourism, inhabitants' quality of life, quality of life indicator in tourist region

Translated by Adrianna Śniadek